

УДК 343

Тимчук О.Л.¹, Осовська Д.О.²

¹ канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-119 НУ «Запорізька політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО МОРСЬКОГО ПРАВА В ЕПОХУ АНТИЧНОСТІ

В епоху рабовласницького ладу торгові стосунки між країнами розвивалися порівняно повільно. Море ще не стало великою дорогою, що з'єднувала всі країни тодішнього світу. Проте морські зв'язки існували і розвивалися. Перші спроби кодифікації морського права відносяться до античного часу. Вони мали на меті, як це було зроблено в Родоському кодексі, об'єднання правил, які хоча і не були санкціоновані будь-якою суверенною владою, але поступово набули обов'язкового характеру та добровільно визнавалися торговцями всіх націй. Родоський кодекс, що відноситься до III або II століття до н. е., користувався широкою популярністю в районі Середземного моря, оскільки його принципи визнавалися і греками і римлянами. Пам'ять про нього зберігалася ціле тисячоліття. Компіляція його норм носила назву Родоського морського права. Це право було зведено воедино між VII і IX століттями н.е. і застосовувалося в районі Середземного моря протягом ще тривалого часу.

Оскільки в античний час торгові і морські зносини ще не набули великого міжнародного значення, природно, що тоді й не могла виникнути потреба у встановленні свободи мореплавання в якості юридичних норм, які б регулювали взаємовідносини держав на морях. Однак історії Стародавнього світу, навпаки, відомі випадки встановлення переважного або навіть панівного становища сильніших держав у визначених морських районах.

У період розквіту могутності Риму і особливо в той час, коли він оволодів всім середземноморським узбережжям, римляни розглядали Середземне море в якості свого озера і називали його «наше море». Але

встановлення римської юрисдикції на море не супроводжувалося домаганнями на володіння морем, що стане характерною особливістю міжнародного права епохи феодалізму. Римське право не ототожнювало питання юрисдикції і власності, а, навпаки, воно їх розрізняло і розділяло. Прихильники точки зору про виникнення ще в античний час свободи використання моря як норми міждержавних відносин зазвичай обґрунтовують свої погляди посиланнями на висловлювання римських юристів. Зокрема, відомі юристи Ульпіан і Цельс розглядали море як річ, що є надбанням усіх людей і що знаходиться в їх загальному користуванні. Римські юристи не бачили різниці в правовому положенні моря і повітря. На їхню думку, повітря, як і море, перебуває в загальному користуванні всіх. У силу економічних умов розвитку рабовласницького суспільства правосвідомість в той час не могла піднятися до розуміння необхідності проголошення свободи морів як принципу міжнародних відносин. Навіть у більш пізній час, коли на зміну рабовласницьким відносинам прийшли феодальні, які знаходились на більш на високому рівні соціально-економічного розвитку суспільства, об'єктивних передумов для встановлення принципу свободи моря ще не виникло. При поширенні своєї влади на морські простори ні греки, ні римляни не ділили їх на які-небудь категорії, схожі на «територіальні води» або «відкрите море». Щоправда, час від часу римські імператори або інші володарі огорожували окремі ділянки моря, які ставали, таким чином, їх приватним володінням.

В епоху античності деякі держави з метою боротьби за панування на морі та поліпшення торговельних зносин, створювали союзи. Одним з них був Другий Афі́нський морський союз (378/377-355 рр. до н.е.), який являв собою військово-політичне об'єднання низки давньогрецьких полісів під керівництвом Афін. Союз був створений з метою боротьби за панування на морі та в чорноморських протоках, захоплення північних ринків збуту і джерел сировини, особливо районів Фракії і Причорномор'я, в чому були вельми зацікавлені Афіни та острівні поліси Егейського моря. Завданням союзу була також протидія Спарті як в її прагненні ліквідувати демократичні порядки в грецьких полісах, так і у встановленні її гегемонії в Греції. До 374 р. до н.е. число членів Другого Афі́нського морського союзу досягло 70. Спарта договорами 374 і 371 рр. до н.е. була вимушена визнати його існування після ряду запеклих військових зіткнень з ним. Другий Афі́нський морський союз був заснований на демократичніших принципах, ніж Делоський союз. На його чолі були поставлені два рівноправні органи: синедріон (рада) союзників і афі́нське народне зібрання, причому

фінансами союзу відав синедріон, який встановлював розміри добровільних асигнувань для кожного члена. Проте із 60-х рр. 4 ст. до н.е. великодержавні тенденції Афін, зокрема, їх посягання на права союзників (свавілля і насильство при зборі внесків, утиск прав синедріону, порушення автономії тощо) призвели до повстання проти Афін більшої частини полісів і так званої Союзницької війни 357-355 рр. до н.е., результатом якої був розпад Другого Афінського морського союзу.